

ЦИВІЛЬНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.121

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАКЦИНАЦІЇ В УКРАЇНІ

Р. Лемик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000,
e-mail: roksolana.lemyk@lnu.edu.ua*

Комплексно розкрито правове регулювання в Україні профілактики інфекційних захворювань і боротьби з ними шляхом вакцинації. Вакцинація, що є різновидом медичної допомоги, розглядається як право особи, що має свої межі і поєднується з обов'язком не порушувати суспільні інтереси у сфері охорони здоров'я. Дослідження ґрунтується на аналізі наукових праць та матеріалах судової практики. При цьому проаналізовано теоретичні основи меж права на вакцинацію для фізичних осіб та повноваження держави щодо захисту інтересів суспільства у цих правовідносинах. Досліджено нормативний матеріал, наукову літературу, зарубіжний досвід і судову практику щодо обмежень прав осіб, і визначено, що такі заходи в сфері захисту суспільних інтересів у відносинах імунопрофілактики мають, по суті, захисний, а не каральний характер. Сформульовано висновки та пропозиції стосовно підстав втручання держави в приватні інтереси та свободи громадян у цих відносинах. Розглянуто співвідношення права й обов'язку особи в частині згоди на обов'язкові щеплення. Окрему увагу приділено питанням наслідків відмови осіб від обов'язкової вакцинації.

Ключові слова: право на вакцинацію, згода на медичну допомогу, наслідки відмови від обов'язкової вакцинації, суспільні інтереси в сфері охорони громадського здоров'я.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2021.73.095>

Одним із пріоритетних напрямів співробітництва між Україною і ЄС у сфері громадського здоров'я, передбачених у ст. 427 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони [13], є запобігання і контроль над інфекційними хворобами, такими як ВІЛ/СНІД і туберкульоз, підвищення готовності до ризику спалахів високопатогенних хвороб та імплементацію Міжнародних медико-санітарних правил.

У сфері профілактики інфекційних захворювань і боротьби з ними за допомогою вакцинації чи не найбільш істотною є суперечність, яку в галузі охорони громадського здоров'я доводиться вирішувати як на теоретичному рівні, так і на рівні законотворчої та правозастосовної діяльності. Йдеться, зокрема, про «межі повноважень держави щодо обмеження автономії та свободи майнових та інших особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів фізичних осіб для загального блага». Межі втручання держави в права людини й охоронювані законом інтереси для захисту публічних інтересів у сфері громадського здоров'я,

потребують ретельного дослідження, у тому числі і з позиції правового регулювання [3, с. 203].

Правове регулювання вакцинації в Україні донині не було предметом спеціального комплексного дослідження. Цьому питанню приділяли увагу такі науковці, як С. Братусь, О. Губанова, О. Гуцуляк, І. Демченко, Н. Дубицька, О. Кононенко, Ю. Кривенко, І. Кубарева, І. Сенюта, С. Стеценко, В. Стеценко, О. Терзі.

Процесуальний аспект цього питання відображено в правових позиціях Верховного Суду та рішеннях Європейського суду з прав людини.

Серед проблем, які потребують розв'язання, найважливішою є з'ясування ряду загальнотеоретичних та практичних питань, пов'язаних із визначенням меж права на вакцинацію, співвідношення права й обов'язку особи робити щеплення, а також визначення меж повноважень держави в частині обмеження особистих немайнових прав фізичних осіб у суспільних інтересах у сфері охорони громадського здоров'я.

У цій статті автор ставить своїми завданнями: розкрити зміст права на вакцинацію; з'ясувати наслідки недотримання вимог обов'язкової вакцинації; сформулювати рекомендації щодо підстав застосування державою своїх повноважень у сфері охорони громадського здоров'я.

Важливим засобом запобігання інфекційним хворобам у світі та Україні є імунопрофілактика населення. Імунопрофілактика – це метод індивідуального чи масового захисту населення від інфекційних хвороб шляхом створення або підсилення імунітету. Вона може бути специфічною (вакцинація/імунізація), спрямованою проти конкретного збудника, та неспецифічною (активація імунної системи медикаментозними чи немедикаментозними засобами) [1, с. 10]. Вакцинація є питанням національної безпеки. Лише щеплення може захистити від смертельно небезпечних хвороб. Так званий колективний імунітет, коли від певної хвороби вакциновані щонайменше 95 % населення, створює своєрідний «щит», що захищає від хвороби людей, які не можуть вакцинуватися з медичних причин, а також зупиняє розповсюдження вірусів і зупиняє спалахи.

Загалом, у світі немає єдиного підходу щодо обрання політики рекомендованої чи обов'язкової вакцинації. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), підтримуючи ідею вакцинації, теж ніколи не наполягала на запровадженні політики саме обов'язкової вакцинації.

В Україні рівень охоплення щепленнями все ще залишається нижчим за рекомендований ВООЗ показник. Наприклад, за даними Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України, в 2020 році першу дозу вакцини від кору, краснухи, паротиту отримали 28,3 % дітей віком 1 рік.

Відсутність колективного імунітету та роки недовіри до вакцинації вже призвели до спалахів поліомієліту у 2015 році, правця у дітей протягом 2016–2017 років, кору в 2017–2018 роках та дифтерії 2019 року. При цьому аналіз чинного законодавства дає підстави вважати, що держава, декларуючи систематичну імунізацію населення загальнодержавною справою і визначаючи профілактику інфекційних хвороб шляхом імунізації найефективнішим заходом щодо забезпечення здоров'я населення, епідемічного благополуччя держави та стратегічно важливим пріоритетним завданням галузі охорони здоров'я, при цьому не передбачає на законодавчому рівні проведення імунізації населення, як обов'язку громадян, з усіма негативними наслідками, що мали б впливати у зв'язку з його невиконанням, тому що в Україні вакцинація – це право пацієнта. Такий висновок можна зробити на підставі того, що вакцинація, відповідно до ст. 3 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я», – це різновид медичної допомоги, а згідно

з положеннями ст. 284 ЦК України, фізична особа має право на надання їй медичної допомоги. Саме тому, особа, яка бажає реалізувати своє право на медичну допомогу, повинна дати відповідну згоду на будь-яке медичне втручання, в тому числі, і на щеплення.

Принцип добровільної згоди особи на медичне втручання запроваджено рішенням Нюрнберзького трибуналу, що було прийнято за результатами Нюрнберзького процесу, який тривав з 9 грудня 1946 року по 20 серпня 1947 року проти 20 лікарів концентраційних таборів, яких звинувачували у нелюдських експериментах над людьми.

Деякі з цих лікарів на свій захист посилалися на відсутність юридичних положень, які б забороняли неетичні експерименти над людьми, так само як і відсутність юридичної диференціації між законними і незаконними експериментами. У відповідь на це представник Американської медичної асоціації доктор Ендрю Айві та психіатр, невролог і ключовий медичний радник у цьому процесі, доктор Лео Александер подали меморандум, у якому визначено шість принципів правомірного медичного дослідження.

В серпні 1947 року Нюрнберзький трибунал виніс вердикт проти обвинувачених і підтвердив початкові шість принципів та додав до них ще чотири. Ці десять принципів стали відомі як Нюрнберзький кодекс. Першим із принципів Нюрнберзького кодексу є принцип добровільної згоди, що вимагає саме вільної та поінформованої згоди особи на медичні втручання.

Надалі, принцип вільної і поінформованої згоди був закріплений у низці міжнародних та національних нормативних положень. Відповідно до ст. 43 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [6], згода інформованого пацієнта необхідна для застосування методів діагностики, профілактики та лікування. Щодо пацієнтів віком до 14 років, медичне втручання здійснюється за згодою їхніх законних представників. У ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про захист населення від інфекційних хвороб» [11] передбачено, що повнолітнім дієздатним громадянам профілактичні щеплення проводять за їх згодою, а особам, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, щеплення проводять за згодою їхніх батьків. Особам віком від п'ятнадцяти до вісімнадцяти років профілактичні щеплення проводять за їх згодою та за згодою батьків. Хоча одночасно ст. 10 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [6], визначає обов'язок громадян України:

а) піклуватися про своє здоров'я та здоров'я дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян;

б) у передбачених законодавством випадках проходити профілактичні медичні огляди та робити щеплення.

Аналогічний обов'язок визначено і в ст. 5 ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [10]:

а) піклуватися про своє здоров'я та здоров'я і гігієнічне виховання своїх дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян;

б) проходити обов'язкові медичні огляди та робити щеплення у передбачених законодавством випадках.

Кожному праву кореспондує обов'язок визначеного суб'єкта забезпечити реалізацію цього права. Тому, якщо Конституція України в ст. 49 гарантує кожному право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, то обов'язок забезпечити профілактичні щеплення покладається на державу, яка створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, а також забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Саме в частині гарантування санітарно-епідемічного благополуччя населення, а також забезпечення проведення вакцинації відповідно до сучасних вимог науки, ключовими чинниками є:

- можливість отримання «обіцяної» державою вакцинації (відповідальне ставлення до розрахунків потреби вакцин, ефективний розподіл препаратів між лікувальними закладами, контроль за їх наявністю та вчасне реагування керівникам закладів охорони здоров'я в Міністерство охорони здоров'я України, якщо потрібних вакцин немає);

- дотримання вимог при проведенні вакцинації (порушення календаря вакцинації; порушення правил транспортування і зберігання вакцини; якість вакцин та кваліфікація персоналу (йдеться першочергово про правильне оцінювання імунологічного статусу вакцинованого) – це не повний перелік чинників, що впливають на зниження рівня охоплення імунізацією в Україні);

- інформаційна політика – відмова від реалізації права на вакцинацію часто спровокована хибною інформаційною політикою. Захворювання, пов'язані з вакцинацією, часом, розглядають як ускладнення, вакцинним препаратам приписують невластиві їм побічні реакції, те, що в більшості розвинених країн вітається (одночасне введення декількох препаратів, розширення календаря вакцинації і т. д.), саме в нашій країні викликає супротив.

Важливим чинником, який істотно знижує рівень імунопрофілактики в Україні є також відсутність інформації про випадки ускладнень від інфекційних захворювань. Наприклад, є статистика про те, скільки людей в Україні захворіло на кір, але абсолютно закрита від населення інформація про кількість корових енцефалітів, пневмоній, пацієнтів, які втратили зір, і як наслідок, багато хто переконаний у тому, що кір – це легка дитяча хвороба, якою варто перехворіти в дитинстві.

Проведення імунопрофілактики в Україні переростає в дискусію, коли постає питання: є вакцинація обов'язковою чи добровільною? Чи можливо говорити про обов'язок особи щодо вакцинації? Фактично виникає конфлікт між публічним інтересом у захисті громадського здоров'я та правом на фізичну недоторканність [4, с. 134].

Кожна особа отримує користь від вакцинації, коли ризик поширення захворюваності або смертності від захворювання до вакцинації переважає ризик поширення захворюваності чи смертності після вакцинації (включаючи будь-які побічні реакції) [14, с. 330]. Однак користь від вакцинації значно зростає разом із кількістю вакцинованих осіб. Як вже зазначено, в епідеміології є таке поняття, як «колективний» імунітет [15, с. 912]. Його суть полягає в тому, що якщо 95 % населення отримало індивідуальний імунітет, тобто були вакциновані, то це зменшує ризики виникнення захворювань та забезпечує ефективний захист особам, навіть, які ще не є вакцинованими. У продовження цієї думки, можна припустити, що обов'язковість вакцинації залежатиме від поточного епідеміологічного стану в тій чи іншій країні. І введення обов'язкової вакцинації розглядатиметься як засіб реагування на надзвичайну ситуацію, що може бути використаний державою. Водночас за високого рівня колективного імунітету залишається можливість для певної, незначної групи осіб відмовлятися від вакцинації через певні підстави, що визначені в законі. Однак очевидно, що кількість таких осіб має бути незначною, щоб не нівелювати інтереси громадського здоров'я.

Порядок проведення профілактичних щеплень, які віднесено до переліку обов'язкових за епідемічними показаннями врегульований ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» [10], «Про захист

населення від інфекційних хвороб» [11] та Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16.09.2011 року № 595 «Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу імунобіологічних препаратів» [12].

Відповідно до Наказу МОЗ України № 595 [12], календар профілактичних щеплень встановлює перелік обов'язкових профілактичних щеплень, строки їх проведення та визначає суб'єктів, відповідальних за імунізацію. Однак противники вакцинації і в цьому випадку реалізують право на відмову від щеплення, посилаючись на положення ч. 3; 4 ст. 284 ЦК України та ч. 1; 4 ст. 43 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Проте проведення імунізації пов'язано не лише з приватними інтересами однієї особи, яка має право на охорону здоров'я, а й стосується публічних інтересів суспільства, зокрема, вироблення колективного імунітету, що своєю чергою може бути підкріплено державним примусом. Як приклад, закон забороняє дітям, які не отримали профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень, відвідувати дитячі заклади [11, ч. 2 ст. 15]. Також відмова або ухилення від обов'язкових профілактичних щеплень працівниками окремих професій, виробництв та організацій, діяльність яких може призвести до зараження цих працівників та (або) поширення ними інфекційних хвороб, тягне за собою відсторонення від виконання зазначених видів робіт [11, ч. 2 ст. 12].

Саме у зв'язку з відсутністю у дитини профілактичних щеплень, згідно з календарем, батькам було відмовлено у прийнятті дитини до навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад I ступеня, гімназія». Визнавши у цьому спорі законність недопуску до дитячих закладів без обов'язкових щеплень, Верховний Суд у своїй постанові [8] зазначив: «Вимога про обов'язкову вакцинацію населення проти особливо небезпечних хвороб з огляду на потребу охорони громадського здоров'я, а також здоров'я зацікавлених осіб, є виправданою. Тобто в даному питанні превалює принцип важливості суспільних інтересів над особистими...».

Варто зауважити, що ця постанова Верховного Суду від 17.04.2019 року у справі № 682/1692/17 була неєдиним рішенням, що ухвалено Верховним Судом у такій категорії справ. Аналогічне рішення прийнято Верховним Судом 20.03.2018 року у справі № 337/3087/17 [7]. У ньому Верховній Суд висловив аналогічну правову позицію: «...завданням держави є забезпечення дотримання оптимального балансу між реалізацією права дитини на дошкільну освіту та інтересами інших дітей».

У спорі, що розглядається, індивідуальне право (інтерес) відмовитися від щеплення батьками дитини при збереженні обсягу права дитини на здобуття освіти, в тому числі в дошкільних закладах освіти, протиставляється загальному праву (інтересу) інших батьків та їхніх дітей, які провели щеплення, перед скеруванням дитини для здобуття освіти в дошкільних закладах освіти з метою досягнення загального блага у формі права на охорону здоров'я, що, крім іншого, гарантовано ст. 3; 27 та 49 Конституції України».

Наведений висновок Верховного Суду повністю узгоджується з позицією Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). 1 липня 2020 року Велика палата ЄСПЛ провела усні слухання у справі Вавржичка та інші проти Чеської Республіки.

У цій справі частина заявників відмовилася від вакцинації своїх дітей з релігійних переконань, інша частина відмовилася від вакцинації лише певними вакцинами, оскільки вважали їх ефективність сумнівною, ще частина заявників бажала вакцинувати своїх дітей пізніше, ніж це вимагається чеським законо-

давством. Як наслідок – на одного із заявників був накладений штраф, а іншим було відмовлено у зарахуванні дітей до навчальних закладів.

8 квітня 2021 року в цій справі було оприлюднено довгоочікуване рішення Великої палати, в якому Суд наголосив, що справа стосується винятково «стандартної і планової вакцинації дітей від хвороб, які добре відомі медичній науці».

Також суд відмітив нещодавню зміну політики у деяких із європейських держав у бік суворішого підходу через зменшення добровільної вакцинації та, як наслідок, зниження колективного імунітету, а також встановив: заходи, які оскаржили позивачі, оцінювані в національному контексті, мають розумне співвідношення пропорційності з цілями, яких прагне Чеська Республіка, – тобто зі захистом від захворювань, що становлять серйозний ризик для здоров'я.

Також ЄСПЛ зазначив: «чутливість цього питання не обмежується поглядами тих, хто не погоджується з вакцинацією, тому що йдеться у тому числі про соціальну солідарність і захист людей, особливо вразливих до певних захворювань, від імені яких решту населення просять взяти на себе мінімальний ризик у формі вакцинації». А суддя Поль Лемменс у своїй окремій думці наголосив, що «окрім фундаментальних прав існують також фундаментальні обов'язки і відповідальність».

Недопуск до дошкільних закладів дітей, заявники у цій справі сприймали як форму санкції чи покарання, що, на їхню думку, є «втручанням» у значенні п. 2 ст. 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, проте ЄСПЛ акцентував, що ці наслідки чітко передбачені законодавством за недотримання загального юридичного обов'язку, покликаного охороняти, зокрема, здоров'я маленьких дітей, і визначив їх такими, що мають, по суті, захисний, а не каральний характер.

Отже, майже одногосно (16 голосів проти 1) Велика палата дійшла висновку, що обов'язкова вакцинація, на яку скаржилися заявники, оцінена в контексті національної системи, має розумне співвідношення пропорційності до законних цілей, що переслідуються державою-відповідачем і, відповідно, положення ст. 8 Конвенції не є у цьому випадку порушеними [5].

Можна зробити висновок про те, що і законодавець, і судова практика не розглядають вакцинацію лише як право особи. І хоча нікого не можна примусово вакцинувати, особи, які відмовилися від обов'язкових щеплень, обмежені в реалізації своїх окремих прав. Така практика на сьогодні широко розповсюджена в законодавстві інших країн. А в зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, рамки таких обмежень були істотно розширені. Наприклад, мер Нью-Йорка Білл де Блазіо 3 серпня цього року прийняв рішення, відповідно до якого, особи, які не вакциновані від COVID-19, не матимуть права їсти в приміщенні ресторану, відвідувати бари, дивитися вистави чи відвідувати спортзал.

Нещодавно в Україні для вакцинованих людей теж було запроваджено ряд привілеїв шляхом внесення змін до Постанови КМУ «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». Наприклад, з 13.09.2021 року цією постановою передбачено, що у разі встановлення «жовтого» рівня епідемічної небезпеки, здобувачам освіти допускається відвідування закладів освіти, в яких не менше 80 % працівників мають документ, що підтверджує отримання повного курсу вакцинації [9, п.п. 15-1 п. 3].

В Україні законодавство також уповноважує державу, під час епідеміологічної кризи чи у зв'язку з можливістю розповсюдження інфекційного захворювання або пандемії на відповідних територіях та об'єктах, проводити обов'язкові профілактичні щеплення проти цієї інфекційної хвороби за епідемічними показаннями [11, ч. 3 ст. 12].

Рішення про примусову та зобов'язуючу вакцинацію у разі загрози виникнення особливо небезпечної інфекційної хвороби або масового поширення небезпечної інфекційної хвороби на відповідних територіях та об'єктах приймають головний державний санітарний лікар України, головні державні санітарні лікарі центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах оборони і військового будівництва, охорони громадського порядку, виконання кримінальних покарань, захисту державного кордону, Служби безпеки України [11, ч. 4 ст. 12].

У таких випадках підтримую висловлену О. Водяніковим думку про те, що при запровадженні програми обов'язкової вакцинації, законодавець має дотримуватися критеріїв правомірного обмеження приватних прав, зважаючи на те, що політика обов'язкової вакцинації сама по собі порушує принцип поінформованої згоди, та право на повагу до приватного життя і право на фізичну недоторканість:

1) законність: обов'язковість вакцинації, її порядок, види, відшкодування шкоди, що може бути завдана життю та здоров'ю, мають бути встановлені законом;

2) наявність нагальної суспільної потреби: повинна існувати «нагальна суспільна потреба» у запровадженні обов'язковості конкретної вакцинації. Така потреба повинна бути реальною, а не гіпотетичною чи уявною. Коли держава покладається на міркування загального інтересу чи суспільного блага для обмеження людських прав, такі міркування мають тлумачитися вузько, беручи до уваги необхідність дотримання справедливого балансу між різними інтересами у цій сфері;

3) найменш обтяжлива для людських прав альтернатива: обов'язкова вакцинація повинна бути найменш обтяжливою для людських прав альтернативою. Якщо досягнути мети – захисту населення від інфекційних хвороб – можливо досягти іншими способами, то запровадження обов'язкової вакцинації є невинуватим і неправомірним. Тому при запровадженні обов'язкової вакцинації варто довести, що менш обтяжливий для прав людини альтернативи є неможливими чи неефективними;

4) пропорційність: запровадження обов'язкової вакцинації має бути пропорційним легітимній меті, тобто має існувати розумне співвідношення між вжитими заходами і метою, що переслідується. Пропорційність також вимагає дослідження того, чи дотримується баланс між суспільними інтересами і захистом прав людини, а також оцінки реального ризику для населення, який має зменшити чи усунути примусова вакцинація [2].

У ряді країн, з метою запобігання поширенню епідемії COVID-19 вже запровадили обов'язкову вакцинацію, зокрема, така обов'язкова вакцинація дорослого населення передбачена в Саудівській Аравії, Індонезії, Туркменістані. В Австралії, Греції, Великій Британії, Франції, Італії обов'язкова вакцинація передбачена для окремих груп населення. Наприклад, у Франції та Італії щеплення проти коронавірусу повинні отримати медичні працівники і співробітники геріатричних пансіонатів.

Отже, в Україні – вакцинація це право пацієнта, що відповідає принципу добровільної згоди особи на медичне втручання. Цьому праву кореспондує обов'язок держави забезпечити профілактичні щеплення. При цьому держава повинна створювати умови для ефективного та доступного для всіх громадян медичного обслуговування, а також забезпечувати санітарно-епідемічне благополуччя населення країни, оскільки проведення імунізації пов'язано не лише з приватними інтересами однієї особи, яка має право на охорону здоров'я, а й стосується публічних інтересів суспільства.

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що в Україні законодавство у сфері регулювання вакцинації буде змінюватися в сторону інтересів суспільного імунітету.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. Б. Імунопрофілактика – актуальна проблема сучасної. *Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія*. 2009. № 6/7. С. 10–14.
2. Водяніков О. Вакцинація, ЄСПЛ і Конституція: нотатки на полях одного судового рішення. *LB.ua*. – 2021. URL: https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/481138_vaktsinatsiya_iespl_i_konstitutsiya.html
3. Гревцова Р. Ю. Актуальні проблеми правового регулювання охорони громадського здоров'я в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1 (11). С. 195–208.
4. Демченко І. С., Дубицька Н. Т. Нормативно-правове регулювання обов'язкової вакцинації: аргументи «за» та «проти». *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 133–138.
5. Європейський суд з прав людини. Рішення. Справа «Vavříčka та інші проти Чеської Республіки» від 08.04.2021р. (заява № 47621/13). URL: https://zakononline.com.ua/echr-practice/show/9660?utm_source=facebook&utm_medium=post&utm_campaign=zo_sudova_paktyka&utm_term=05/05/21_1&utm_content=link_pp_espl_47621/13
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
7. Постанова Верховного Суду від 20.03.2018 р. у справі № 337/3087/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72899510>
8. Постанова Верховного Суду від 17.04.2019 р. у справі № 682/1692/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81652333>
9. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова КМУ № 1236 від 09.12.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#n46_14
10. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.
11. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. Ст. 228.
12. Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу імунобіологічних препаратів : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16.09.2011 року № 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1159-11>
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/984_011
14. Bradley P. Should childhood immunisation be compulsory? *Journal of Medical Ethics*. 1999. N. 25. P. 330–334.
15. Fine P., Eames K., Heymann D. L. Et al «Herd immunity»: a rough guide. *Clinical infectious diseases*. 2011. T. 52. №. 7. P. 911–916.

References

1. Bondarchuk, O. B. (2009). Imunoprofilaktyka – aktualna problema suchasnoi. *Klinichna imunohiia. Alerholohiia. Infektolohiia*, № 6/7, 10–14.
2. Vodiannikov, O. Vaktsynatsiia, YeSPL i Konstytutsiia: notatky na poliakh odnogo sudovoho rishennia. *LB.ua*. – 2021. Retrieved from https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/481138_vaktsinatsiya_iespl_i_konstitutsiya.html
3. Hrevtsova, R. Yu. (2015). Aktualni problemy pravovoho rehuliuвання okhorony hromadskoho zdorovia v Ukraini. *Administrativne pravo i protses*, № 1 (11), 195–208.

4. Demchenko, I. S., Dubytska, N. T. (2017). Normatyvno-pravove rehuliuвання обов'язкової вакцинзації: аргументи «за» та «проти». *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, № 4, 133–138.
5. *Ievropeiskyi sud z prav liudyny. Rishennia. Sprava «Vavrička ta inshi proty Cheskoj Respubliky» vid 08.04.2021r. (zaiava № 47621/13)*. Retrieved from https://zakononline.com.ua/echr-practice/show/9660?utm_source=facebook&utm_medium=post&utm_campaign=zo_sudova_paktyka&utm_term=05/05/21_1&utm_content=link_pp_espl_47621/13
6. *Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia : Zakon Ukrainy. (1993). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, № 4, St. 19.*
7. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 20.03.2018 r. u spravi № 337/3087/17*. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72899510>
8. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 17.04.2019 r. u spravi № 682/1692/17*. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81652333>
9. *Pro vstanovlennia karantynu ta zaprovadzhenia obmezhuvalnykh protyepidemichnykh zakhodiv z metoiu zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoj koronavirusom SARS-CoV-2 : Postanova KМУ № 1236 vid 09.12.2020 r.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#n46>
10. *Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naselennia : Zakon Ukrainy. (1994). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, № 27, St. 218.*
11. *Pro zakhyst naselennia vid infektsiinykh khvorob : Zakon Ukrainy. (2000). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, № 29, St. 228.*
12. *Pro poriadok provedennia profilaktychnykh shcheplen v Ukraini ta kontrol yakosti y obihu imunobiologichnykh preparativ : Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 16.09.2011 roku № 595*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1159-11>
13. *Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii ta yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony, vid 27.06.2014 r.* Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/984_011
14. Bradley, P. (1999). Should childhood immunisation be compulsory? *Journal of Medical Ethics*, N. 25, 330–334.
15. Fine, P., Eames, K., Heymann, D. L. (2011). Et al «Herd immunity»: a rough guide. *Clinical infectious diseases*, T. 52, №. 7, R. 911–916.

THE LEGALITY OF CONTROLLING VACCINATION IN UKRAINE

R. Lemyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: roksolana.lemyk@lnu.edu.ua*

Generally, there is no one approach to establishing a policy for recommended or mandatory vaccination. The World Health Organization even while supporting the idea of vaccination, does not insist on an obligatory introduction to a mandatory vaccine.

The introduction of immunoprophylactic measures in Ukraine becomes a debatable issue when the question arises whether the vaccination is voluntary or mandatory. Is it possible to view vaccination as an individual's duty? Actually, it is both a matter of public protection of an individual's health and the sanctity of an individual's freedom.

An analysis of the law currently in place gives a reason to believe that the state, declaring a systematic mandatory immunization of the population, considers it a nationwide matter. Hence accepting that the most effective way of dealing with infectious diseases and securing

the health of the population and the well-being of the state, is through immunization, this should lie in the major interest of the department of public health. However, the legal system cannot foresee the problems that the implementation of immunization of the population will occur because of a lack of compliance resulting in conflict with the understanding that in Ukraine vaccination falls on the right of the patient.

With every law, there is a responsibility to secure the specific subject with the realization of this law. Therefore, if in the Constitution of Ukraine, article 49, guarantees the right of protection of health, medical aid and assurance, the responsibility for prophylactic immunization lies within the state, which creates the conditions for the availability of medical aid for all citizens, as well as a certainty of an epidemic well-being.

Implementing immunization concerns not only the individual person that has the right for protection, but it also relates to the general interests of society, particularly to the development of herd immunity which could be sanctioned by the state. For example, the law prohibits children who have not received timely vaccination to visit childhood institutions. Furthermore, refusal to be vaccinated by workers or members of a profession or an organization, whose activities can cause others to be infected or further spread the infection, can lead to relinquishing those activities.

Presently, several European countries have adopted a stricter policy due to a decrease in voluntary vaccination and as a result a decline in general herd immunity. As a rule, courts uphold state enforcement of policies related to herd immunity.

The courts take into account the correlation of the proportion of the high risk illness in the context of general health.

Keywords: the right to vaccination, consent to medical aid, consequences of refusal of mandatory vaccination, social interests related to the prevention of public health.

*Стаття: надійшла до редакції 05.11.2021
прийнята до друку 16.11.2021*